

Geloof en leven in het jodendom

Leerplandoelen

1. De leerlingen verwoorden dat joden en christenen aan elkaar verwant zijn.
2. De leerlingen beschrijven de diversiteit binnen het hedendaagse jodendom.
3. De leerlingen vertellen hoe joden hun geloof beleven en verwijzen daarbij naar de sabbat, de synagoge, enkele feesten en gebruiken zoals besnijdenis, bar mitswa en koosjer eten.
4. De leerlingen zien dat Tenach anders is ingedeeld als het Oude Testament en ontdekken dat joden geen Nieuw Testament hebben maar wel de Talmoed.
5. De leerlingen ontwikkelen een gevoeligheid voor hedendaagse verschijningsvormen van antisemitisme.

Invulling

Het jodendom

DS 1. De leerlingen verwoorden dat joden en christenen aan elkaar verwant zijn.

DS 2. De leerlingen beschrijven de diversiteit binnen het hedendaagse jodendom.

De meeste leerlingen zullen niet zo vertrouwd zijn met het jodendom en zich misschien afvragen wat zij daar eigenlijk mee te maken hebben. Dan is het belangrijk dat zij ontdekken dat Jezus een jood was, evenals zijn discipelen, en dat het christendom zijn wortels heeft in het jodendom van de eerste eeuw. Jezus hoorde tot het joodse volk: een volk dat in Palestina woonde en een eigen godsdienst had die bij dat volk hoorde. We geven aandacht aan de verbondenheid tussen volk en godsdienst, maar maken duidelijk dat ze niet totaal samenvallen (er zijn ook ongelovige joden). Niet alle joden wonen in Palestina, maar ze zijn er wel gevoelsmatig mee verbonden.

Er zijn verschillende mogelijkheden om het jodendom bij hen te introduceren. We kunnen de leerlingen op internet laten zoeken naar 'bekende joden'. Ook kunnen we enkele foto's bekijken waarop iets typisch joods staat afgebeeld (C. Jongeneelen ea, *Jodendom – wegen van de tora*, p. 5 – of werkblad pag.1). Of we kunnen het 'paspoort' bekijken van een gewoon joods meisje (Het paspoort van Tamara Levi - werkblad pag2). Een andere invalshoek is het bekijken van beeldmateriaal over de Antwerpse chassidim ('De joden van Antwerpen' - pego-video).

De chassidim horen bij de orthodoxe joden. Die joden volgen de religieuze wetten nauw op. Er zijn ook liberale joden, die wat losser omgaan met de joodse religieuze wetten. Tenslotte zijn er nog niet-godsdienstige joden. Door het lezen van enkele interviews met joodse jongeren krijgen we beter zicht op die verschillende stromingen (C. Jongeneelen ea, *Jodendom – wegen van de tora*, p. 6-7. Of: vereenvoudigde en aan de Belgische situatie aangepaste teksten (werkblad pag. 3-4).

DS 3. De leerlingen vertellen hoe joden hun geloof beleven en verwijzen daarbij naar de sabbat, de synagoge, enkele feesten en gebruiken zoals besnijdenis, bar mitswa en koosjer eten.

Op sabbat, de joodse rustdag, wordt alle werk neergelegd om zich te richten op God. Joden vieren de sabbat zowel thuis als in de synagoge. Over de sabbat en synagoge bestaat ook mooi materiaal (Filmfragment bekijken over *De sabbat* (13') Fragment 3 van *Jodendom – wegen van de tora*, DVD 1 - ook pego-video, zie ook werkblad pag. 5). Op sabbat komen joden samen in de synagoge. We vergelijken de synagoge met een protestantse kerk en leggen uit wat de betekenis is van de voornaamste voorwerpen in de synagoge (zie werkblad pag. 6-7).

De belangrijkste feesten (Pesach, Wekenfeest en Loofhuttenfeest) leren we eveneens kennen door het bekijken van beeldmateriaal dat daarna besproken wordt. (*Joodse feesten* (8') Fragment 10 van *Jodendom – wegen van de tora*, DVD 1, ook pego-video en werkbladen pag. 8-9).

Voor zowel orthodoxe als liberale joden is het verbond dat God sloot met Abram van groot belang. De besnijdenis van de jongetjes getuigt hiervan. (Foto's bekijken van besnijdenis, zie werkblad pag. 10). Eenmaal 13 jaar is een joodse jongen verantwoordelijk voor al zijn daden en doet hij zijn Bar-mitswa. Hij hoort dan alle joodse religieuze wetten te volgen, bindt ook de gebedsriemen (tefillin) om en doet voor het eerst het gebedskleed (tallid) aan. In liberale synagogen kunnen ook meisjes hun Bat-mitswa doen. Een uitstekend middel om de leerling daarmee bekend te maken is het bekijken en bespreken van een filmfragment daarover. (*Bar-mitswa* Fragment 10 van *Jodendom – wegen van de tora*, DVD 1 (11') - ook pego-video. Foto's van Bar-mitswa en Bat-mitswa, werkblad pag. 11).

Tenslotte geven we aandacht aan de voedselwetten in het jodendom (eventueel te vergelijken met die in de islam). Joden maken onderscheid tussen reine en onreine dieren. Alleen de eerste zijn toegestaan voor consumptie. Daarnaast is het verboden melkproducten samen te nuttigen met vleeswaren. (Beeldmateriaal: pegovideo, op werkblad pag. 12 zoekt de leerling welke dieren koosjer zijn en welke niet, met behulp van: <https://www.youtube.com/watch?v=7t61kmbzbJc>).

DS 4. De leerlingen zien dat Tenach anders is ingedeeld als het Oude Testament en ontdekken dat joden geen Nieuw Testament hebben maar wel de Talmoed.

Als we de leerling de bijbel voorleggen, ontdekken ze dat ze voor zich het geloofsboek van de christenen hebben liggen, maar tevens ook dat van de joden, tenminste het eerste deel ervan: Tenach. De leerlingen leren dat de volgorde van de boeken in Tenach bij de joden iets anders is dan bij christenen (zie werkblad pag. 15). De christelijke bijbel bevat ook het Nieuwe Testament. Die gaat voornamelijk over Jezus. De joden aanvaarden Jezus echter niet als de messias, vandaar dat zij het Nieuwe Testament evenmin aanvaarden.

Toch hebben joden naast Tenach ook nog een belangrijk geloofsboek: de Talmoed. Die bestaat uit de Misjna, een wetboek waarin uitgelegd wordt hoe je als jood moet leven en een uitgebreide commentaar daarop. Misjna en commentaar samen noemen we de Talmoed, die voor de joden heel belangrijk is. We laten zien dat de Talmoed heel wat omvangrijker is dan het Nieuwe Testament (zie werkblad pag. 16). Enkele praktische voorbeelden van joodse wetten uit de Talmoed vinden we in een korte bloemlezing daaruit, de 'Gedekte tafel', waaruit we enkele voorbeelden lezen (werkblad

pag. 16). Leren is voor joden altijd erg belangrijk geweest. We bekijken daarover een filmfragment (Pego Video).

DS 5. De leerlingen ontwikkelen een gevoeligheid voor hedendaagse verschijningsvormen van antisemitisme.

Antisemitisme is actueel. Het verdient daarom aanbeveling de lessen daarover te beginnen met een actuele gebeurtenis hierover. We leggen het woord 'antisemitisme' eerst uit. Een mooie inleiding over antisemitisme vinden we op YouTube (https://www.youtube.com/watch?v=CFdXaqj_DeY). Eventueel kan ook kort worden ingegaan op antisemitisme op internet: zie daarvoor (Youtube <https://www.youtube.com/watch?v=9KL3p3woX-g>).

De leerlingen moeten ook kennis hebben van de catastrofe die de joden overkwam voor en tijdens de tweede wereldoorlog. Joden werden ook vóór de 20^e eeuw vervolgd, vooral vanwege religieuze (en economische) motieven. Maar het typische aan de Holocaust is dat joden uitgeroeid worden omdat zij een apart, minderwaardig ras zouden zijn. Er komt een biologisch motief bij. Over Antisemitisme in Duitsland kan een kort, inleidend filmfragment gebruikt worden (<https://www.youtube.com/watch?v=oGBW6x4VXww>). Foto's van antisemitische propaganda, kristalnacht en Holocaust helpen de leerling zich in te leven in het lijden van de joden (zie werkbladen pag. 17-19). Een duidelijk en aangrijpend filmfragment over de Holocaust is te vinden op YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=bgKGOFj0jKE>. Nadeel is dat het Engelstalig is, maar er wordt weinig in gesproken, vooral de beelden bekijken. De leerkracht kan altijd vertalen. We informeren de leerlingen ook over de vervalsing 'De protocollen van de wijzen van Zion'. Die hebben hun nefaste rol gespeeld onder Hitler, maar zorgen ook vandaag de dag in de Arabische wereld voor een negatief beeld over de joden (werkblad pag. 20).

Er kan ook voor gekozen worden te beginnen met de Holocaust, en van daaruit te kijken hoe antisemitisme vandaag een rol speelt.

Bronnen

Protocollen van Zion: <http://likud.nl/2003/11/dodelijke-protocollen/> en K.A.D. Smelik, *De zeven levens van de protocollen van de wijzen van Zion*.

Algemeen: C. Jongeneelen ea, *Jodendom – wegen van de tora*, Baarn 2003 (Nijgh en Versluys) met bijbehorende fragmenten op DVD.

Idem in *Van horen zeggen, wereldgodsdiensten*, cd-rom met extra docentenmateriaal.

P. Boersema ea., *Christenen verkennen andere godsdiensten in West-Europa*, Zoetermeer 2009

W. Keller, ... *En zij werden verstrooid onder alle volken: De geschiedenis van het joodse volk na het bijbelse tijdvak*, Kampen.

Geloof en leven in het jodendom

Hieronder zie je een aantal foto's van joden en hun gewoonten, gebruiken en symbolen. Schrijf erbij wat typisch joods is...

Het paspoort van Tamara Levi.

Naam: Tamara.

Leeftijd: 14.

Gezin: Ik heb een broer en een zus. Mijn broer heet Jonas. Hij is 16. Mijn zus heet Hannah en is 21. Ze is pas getrouwd.

Woonplaats: Amsterdam

School: Ik zit op de Maimonides Scholengemeenschap. Dat is een joodse school in Amsterdam.

Hobby's: Dansen en tennis.

Muziek: Marco Borsato.

Favoriete film: Bridget Jones's Diary.

Lekker eten: Ik ben dol op pizza en ijs.

Geloof: Ik ben joods. Ik geloof in één God.

Mijn sterkste punt: Vriendinnen helpen als ze in de put zitten.

Mijn zwakste punt: Jaloezie. Ik ben wel eens jaloers op klasgenoten als ze mooie kleding dragen. Mooier dan ik draag. Dat kan ik niet hebben.

Bewondering voor: Mensen die altijd voor je klaar staan. Zoals mijn moeder. Niets is haar te veel.

Grootste angst: Dat het weer wordt zoals in de Tweede Wereldoorlog. Toen zijn er veel joden gedood. Zomaar. Omdat ze jood waren!

Een hekel aan: Pesten.

Niet leuk: Wij zijn jood. Wij worden vaak gediscrimineerd. In de oorlog zijn mijn opa en oma omgekomen in Dachau. Dat was een concentratiekamp.

Wel leuk: Vorig jaar ben ik naar Israël geweest. Het is een heel fijn land. Bijna iedereen daar is joods. Je hebt het gevoel één te zijn. In Israël liggen onze wortels. Het is mijn tweede vaderland. Dit jaar wil ik weer naar Israël.

Opvoeding: Ik ben joods opgevoed. Ik leef volgens de regels van de joodse Bijbel. Wij vieren ook alle joodse feesten. Ons eten is altijd koosjer: geen varkensvlees!

Vakantieland: Israël natuurlijk. Veel van mijn familie woont in Israël.

Uit: Jan de Leeuw, *Standpunt VMBO-LWOO/BBL DI.2, leerboek*, 50.

Verschillende soorten joden

Niet alle joden zijn gelovig. Maar meestal vieren ook niet gelovige joden de joodse godsdienstige feesten mee. Vele joden zijn wel gelovig, maar niet allemaal op dezelfde manier.

1. Orthodoxe joden

Hallo, mijn naam is Ella Sanders.

Ik ben zestien jaar en ik zit in het 5^e middelbaar, op de orthodox-joodse school Het Cheider. Op onze school kun je les krijgen vanaf je vierde jaar totdat je je diploma van het middelbaar hebt gehaald. Om op Het Cheider toegelaten te worden, moet je volgens de joodse wet joods zijn; dat betekent dat je moeder joods moet zijn, en je vader moet ook joods zijn (dit hoeft eigenlijk niet, maar het is een eis van de school).

Op onze school is het een regel dat jongens en meisjes vanaf het 1^e leerjaar apart les krijgen. De school begint om half negen, maar de oudere jongens beginnen al om kwart over zeven. Alle leerlingen beginnen de dag met gebed. De meeste dagen heb ik negen lessen waarvan drie uren joodse les. Dus fiets ik meestal pas om half zes met een paar vriendinnen naar huis.

Naar: C. Jongeneelen ea, *Jodendom – wegen van de tora*, p. 6-7.

2. Niet godsdienstige joden

Ik ben Job Cohen, vroeger burgemeester van Amsterdam. Jodendom? Daar werd thuis weinig aan gedaan. Mijn ouders waren socialisten. Maar ik ben mij altijd zeer bewust geweest van het feit dat ik joods was. Dat hing samen met de oorlog en alles wat ik daarover van mijn ouders hoorde. Er werd thuis veel over de oorlog gepraat. Het ging altijd over de oorlog en over de positie die joden in de oorlog hebben ingenomen. Maar ook over de wijze waarop door de wereld tegen joden werd aangekeken. Op dezelfde manier, denk ik, als wanneer ik hier in Amsterdam of waar dan ook rondloop, en tegen anderen mijn naam noem. Dan is het: Cohen? En je ziet ze denken: een joodse man. Maar ik heb het jodendom niet persoonlijk beleefd, niet in die zin. Mijn moeder had altijd het idee, juist door die oorlog: 'Ik ben niet joods, ik ben Nederlander'.

Naar: C. Jongeneelen ea, *Jodendom – wegen van de tora*, p. 6-7.

3. Liberale joden

Ik ben Jonathan uit Amstelveen. Ik ben 13 jaar.

Mensen vragen mij wel eens wat het betekent om joods te zijn en daar weet ik niet zo goed antwoord op. Joods is gewoon hoe ik ben. Er zijn regels waar ik mij aan houd: ik eet bijvoorbeeld geen ham, en vlees- en melkproducten houden we gescheiden. Waarom die regel er is weet ik niet meer, maar zelf vind ik die regel niet zo belangrijk.

Tussen mijn vrienden en mij is eigenlijk niet zoveel verschil. Het maakt mij eigenlijk ook niet uit of ik later met een joodse of een niet-joodse vrouw trouw. Wel zou ik mijn kinderen joods opvoeden en ze alles vertellen over onze feestdagen en rituelen. De zaterdag is bij ons de rustdag, de sabbat, die eigenlijk al op vrijdagavond begint. Mijn ouders gaan zaterdag naar de synagoge, maar meestal moet ik die dag naar hockey. Mijn moeder vindt dat niet zo leuk. Als er een speciale feestdag is, zeg ik hockey af.

Uit: C. Jongeneelen ea, *Jodendom – wegen van de tora*, p. 6-7.

Welke zijn volgens jou op de foto's hieronder: liberale joden, orthodoxe joden, en zéér orthodoxe joden (chassidim)?

De sabbat

De zevende dag, de sabbat (zaterdag), is voor joden een heilige dag. Dan rusten ze van hun werk om zich op God te richten. Ze gaan dan ook naar de synagoge.

Joden vinden het erg belangrijk dat er op sabbat niet gewerkt wordt. Zwaar lichamelijk werk is verboden, handeldrijven ook. Ook mag je niet iets nieuws maken. Want God rustte op de zevende dag en maakte ook niets nieuws. De orthodoxe joden vinden dat je niet mag schrijven omdat je zo nieuwe woorden maakt op papier. Maar je mag wel lezen of studeren op sabbat. In de Tora staat ook dat je op sabbat geen vuur mag maken. Dus, je mag niet koken, geen open haard aansteken, geen elektrische toestellen aanzetten.

Op sabbat wordt de tafel mooi versierd. Hier zie je twee broden, twee kaarsen, wijn en een beker erbij, en een gebedenboek.

De Synagoge

Joden komen op sabbat (=zaterdag) samen in een synagoge. De meeste synagogen zijn eenvoudige, onopvallende gebouwen. Van buitenaf zijn ze nauwelijks te herkennen. Een toren zul je bijna nooit aantreffen. Natuurlijk zijn er ook grote en mooie synagogen, vooral in de grote steden.

Synagoge in Antwerpen

De synagoge ziet er binnen anders uit dan een kerk. Vooraan staat de heilige ark waarin de torarollen bewaard worden. Boven de heilige ark hangen twee borden met daarop in het Hebreeuws de tien geboden. Er is ook altijd een eeuwig brandende lamp. Dit symboliseert dat God altijd aanwezig is. Vooraan staat ook een menorah: een kandelaar met 9 armen. In het midden van de synagoge staat de 'bima', dat is een verhoging met een lessenaar. Daar worden de torarollen op uitgerold om uit te lezen. De voorzanger leest op zangerige toon voor uit de Tora, en de rabbijn geeft daarover dan een korte uitleg. Alle mannen (jongens vanaf 13 jaar) dragen een keppeltje of een andere hoofdbedekking in de synagoge. Sommigen dragen ook een gebedsmantel. Vrouwen zitten apart, soms achteraan in de synagoge, vaak boven, op de vrouwengalerijen.

Duid aan op de foto: de bima, de vrouwengalerijen, de heilige ark, de menora, de tien geboden, het eeuwige licht.

Vergelijk met een protestantse kerk hieronder. Wat zijn de verschillen?

De joodse feesten

1. Pesach

Pesach is een van de drie grote joodse feesten. Op dit feest denken joden terug aan de bevrijding uit Egypte onder leiding van Mozes. Daar leefden de Israëlieten vroeger als slaven.

Men spreekt ook wel van het feest van de ongezuurde broden. Dat is brood zonder gist, dat dus niet hoeft te rijzen. Toen de Israëlieten uit Egypte trokken, aten ze dat brood omdat ze weinig tijd hadden. Nu eet men matzes.

De belangrijkste avond van dit feest is de sederviering. Dan worden de matzes gegeten. Ook wordt het verhaal van de bevrijding uit Egypte verteld. Op die avond verwacht men de profeet Elia. Daarom staat er voor hem altijd een stoel klaar en een beker wijn.

2. Wekenfeest

Lang geleden, toen het volk Israël door de woestijn trok en bij de berg Sinai kwam, ontving Mozes op die berg van God de tien geboden. Dit wordt herdacht op het wekenfeest. In de synagoge wordt dan dit verhaal voorgelezen.

Een verhaal dat vaak verteld wordt op het wekenfeest.

God had de Tora aan een heleboel volken willen geven. Maar toen die volken hoorden wat er in die Tora stond, wilden ze die niet hebben. Toen ging God naar de Israëlieten. Die wilden de Tora wel hebben. "Wij zullen doen wat erin staat", zeiden ze.

3. Loofhuttenfeest

Het derde belangrijke feest is het Loofhuttenfeest. Nu herdenkt men de lange reis door de woestijn, die de Israëlieten moesten maken na hun bevrijding uit Egypte. De Israëlieten sliepen toen natuurlijk in tenten.

Het Loofhuttenfeest duurt een week. Wie plaats heeft in de tuin of op het balkon, bouwt een loofhut. Als het goed weer is, gaat men er ook in wonen of slapen. Men denkt dan terug aan de tenten waarin de Israëlieten sliepen.

Vooraf vinden kinderen dit een leuk feest. In zo'n hut slapen is een beetje avontuurlijk. De Loofhut wordt ook mooi versierd door kinderen.

Joden en hun gebruiken: de besnijdenis

Ik heb een broer. Hij heet Jonas –en is 16 jaar. Op de achtste dag na zijn geboorte is hij besneden. De voorhuid van zijn penis is weggenomen. Door dit ritueel werd Jonas opgenomen in het Verbond van het joodse volk met God. Ook moslimjongens worden besneden.

J. de Leeuw, *Standpunt VMBO-LWOO/BBL*
DI.2, leerboek, 59.

Op de achtste dag na de geboorte worden joodse jongetjes besneden. Dat houdt in dat er een klein stukje van de voorhuid van de penis wordt weggesneden. Soms gebeurt deze kleine ingreep in een ziekenhuis, maar vaak ook gewoon thuis. De besnijdenis heeft een grote betekenis. Het is het teken dat de jongen deel uitmaakt van het joodse volk. Hij is opgenomen in het verbond dat God in vroeger eeuwen met Abraham sloot. Voor de besnijdenis worden vaak enkele familieleden en vrienden van de ouders uitgenodigd. Tijdens de plechtigheid krijgt de jongen ook zijn naam. Die naam wordt door de 'besnijder' hardop uitgesproken. Na het noemen van de naam spreken de aanwezigen de wens uit dat de jongen mag opgroeien om de Tora te leren. En dat hij later een goede vrouw mag trouwen en een goed leven zal leiden.

Uit: C. Jongeneelen ea, *Jodendom – wegen van de tora*, p. 22.

Bar – mitswa

Wanneer een joodse jongen zijn dertiende verjaardag heeft gevierd, wordt hij op de eerstvolgende sabbat *bar-mitswa* (zoon van het gebod). Dit is een belangrijke dag in zijn leven, want vanaf deze dag is de jongen zelf verantwoordelijk voor het al of niet naleven van de geboden. Hij wordt dan ook vanaf deze dag in de synagoge als volwassen beschouwd. ... Tijdens de bar-mitswaviering in de synagoge leest de jongen een voorgeschreven gedeelte uit de tora en de profeten voor.

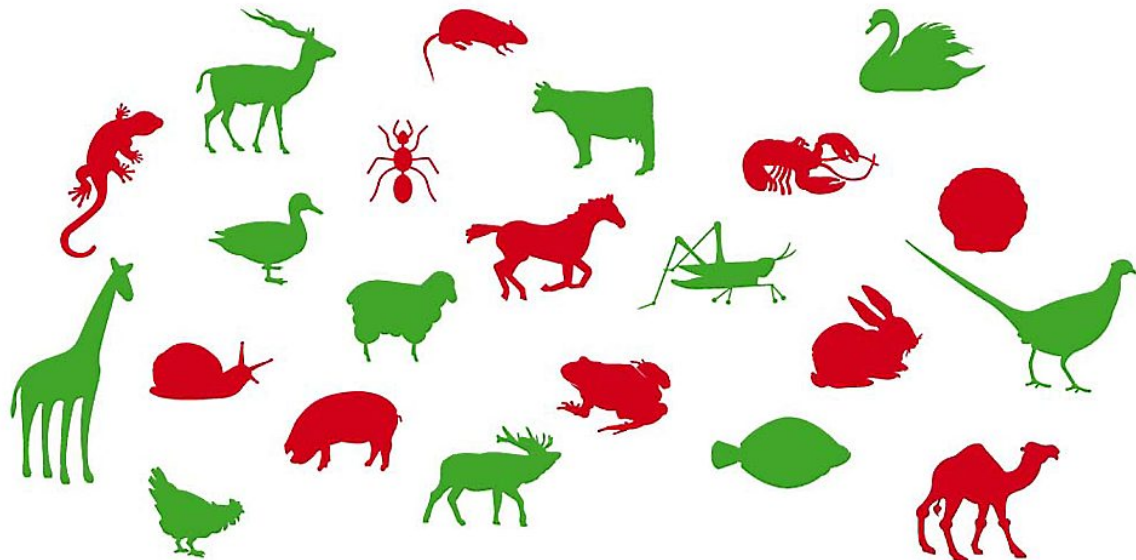
In liberale joodse gemeenten vieren meisjes op twaalfjarige leeftijd hun *bat-mitswa* (dochter van het gebod). Ook het onderwijs in de joodse godsdienst wordt steeds meer door zowel jongens als meisjes gevolgd.

Uit: C. Jongeneelen ea, *Jodendom – wegen van de tora*, p. 23.

Hiernaast zie je dat de jongens voor het eerst een gebedsriem dragen en ook een gebedskleed.

Koosjer eten

Wat betekent 'koosjer'? _____

Welke planten zijn koosjer? _____

Reine dieren zijn koosjer. Aan welke twee dingen herken je reine dieren?

_____

Waarom mogen joden geen varkens eten? _____

_____

Waterdieren moeten ook twee kenmerken hebben om koosjer te zijn.

Welke? _____

Welke waterdieren mogen ze bijvoorbeeld niet eten? _____

_____

Vogels zijn rein, behalve roofvogels en aasvogels.

Kun je op het plaatje aanduiden welke dieren rein zijn?

(Men mag eten: dieren die herkauwen en ook gespleten hoeven hebben, zeedieren met vinnen en schubben, en alle vogels behalve roof- en aasvogels. Verboden zijn dus bijvoorbeeld varkens, mosselen, roofvogels, reptielen).

Daar komt bij dat de dieren die men eet, door een ervaren slachter ritueel geslacht moeten worden. Het bloed moet daarbij volledig verwijderd worden.

In de Bijbel staat dat een dier niet in de melk van zijn moeder mag gekookt worden. Daarom zullen joden nooit vlees samen met melk (of melkproducten als kaas) eten.

DE BIJBEL : "Je mag het vlees van een geitje niet koken in melk van de moedergeit" (Ex.23: 19).

Is een cheeseburger koosjer? _____

Is een croque-monsieur koosjer? _____

Maar groenten, en ook vis, mogen met alles gecombineerd worden.

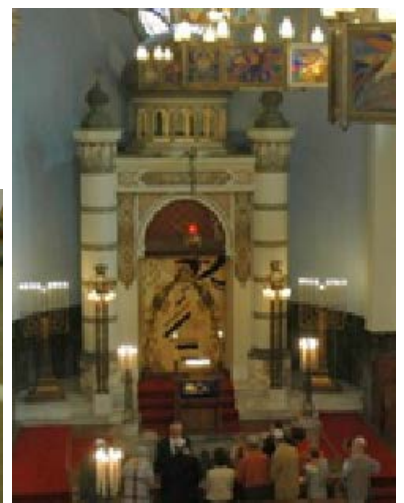
De koosjere status van het voedsel gaat over op eetgerei, daarom hebben gelovigen twee serviezen en twee gedeelten in de keuken: een voor vlees, een voor melk. (op de foto zie je twee aanrechten, twee kranen, ...).

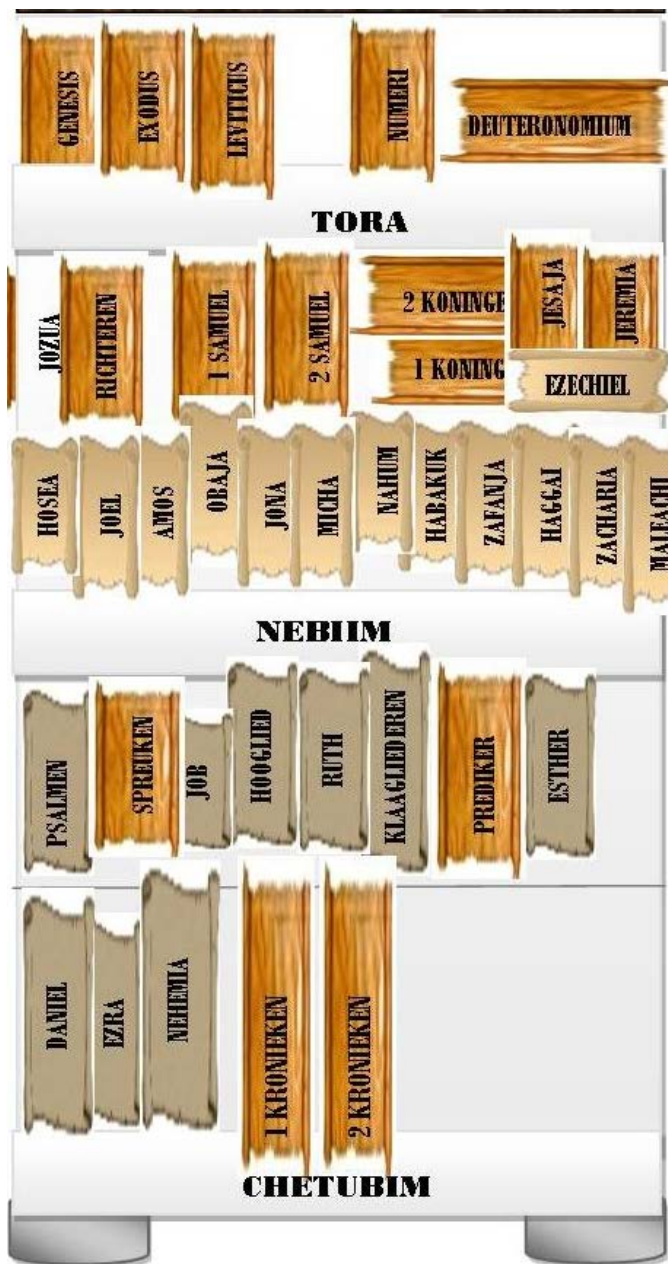

Herhaling

Noem de dingen die je ziet en vertel waarover het gaat...

Tenach en Talmoed

Wat christenen het Oude Testament noemen, noemen joden Tenach. De letters van dit woord staan voor:

- T: _____

Nederlands: _____

- N: _____

Nederlands: _____

- Ch: _____

Nederlands: _____

Hiernaast zie je hoe de boeken gerangschikt zijn. Vergelijk dat eens met jouw bijbel.

Waarom hebben de joden geen Nieuw Testament in hun Bijbel?

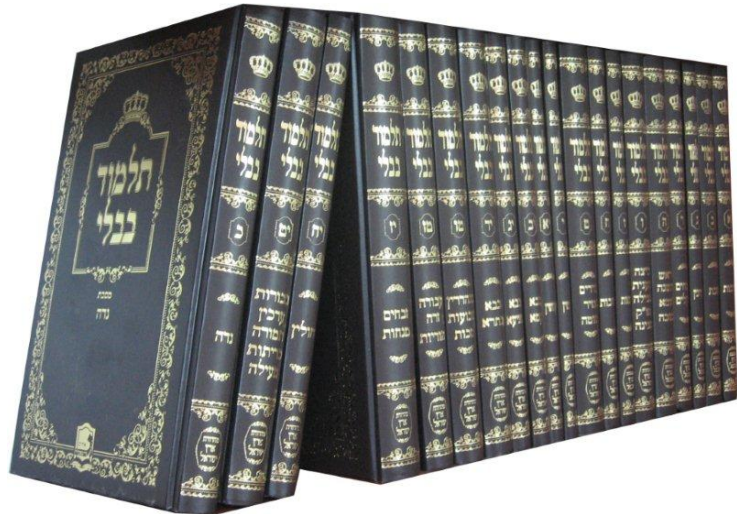

Joden hebben wel iets anders dan het Nieuwe Testament; dat is de Talmoed. Die is wel veel uitgebreider dan het Nieuwe Testament, zoals je op de foto kunt zien.

Die Talmoed heeft twee onderdelen. Het eerste is de Misjna. Dat is een wetboek. Maar daarop zijn een heleboel commentaren geschreven. De Misjna + die commentaren = Talmoed.

Een voorbeeld. In Tenach staat dat je op sabbat niet mag werken.

In de Misjna staat wat werken allemaal is: *spinnen, weven, kneden, bakken, oogsten, enz, enz.*

In de commentaar daarop staat dan nog eens wat met al die dingen bedoeld wordt. Zo wordt uitgelegd dat 'oogsten' betekent: *druiven plukken, olijven plukken, afsnijden, uitrukken, vijgen plukken – dat alles hoort onder Oogsten.*

Voor de gewone joodse mensen werd een boek gemaakt dat 'Gedekte tafel' heet. Daarin vinden ze de belangrijkste dingen die ze moeten weten. Hieronder vind je enkele voorbeelden uit dit boek.

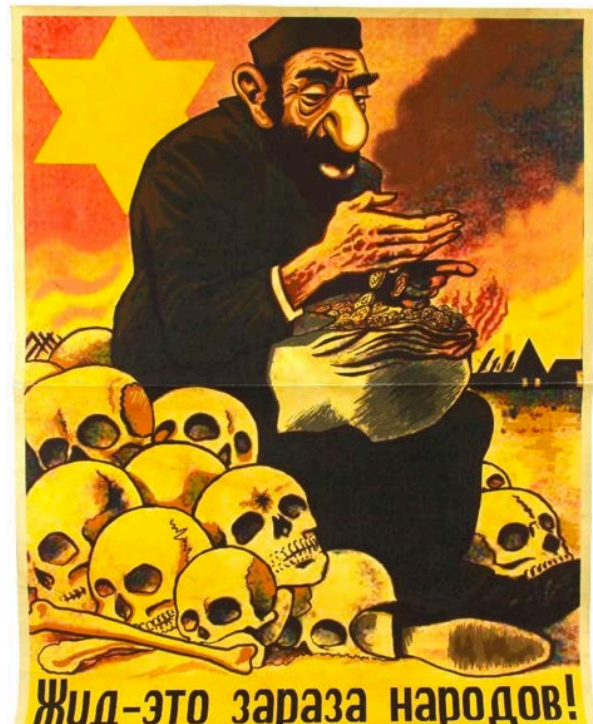
- *Je mag je onderhemd niet al zittend aan te doen. Terwijl je nog in bed ligt, moet je eerst je hoofd en armen door het onderhemd steken. Dan, terwijl je rechtzit, doe je het aan. Zo ben je bedekt als je opstaat.*

- *Je moet eerst je rechter schoen aandoen, dan pas je linkerschoen. Als je je linkerschoen hebt aangedaan moet je de veters dichtknopen. Knoop eerst de linkerschoen toe, dan de rechterschoen. Wanneer je je schoenen uitdoet, moet je eerst de linkerschoen uitdoen.*

Wat vind jij van zulke voorschriften?

Antisemitisme

Antisemitisme betekent: 'tegen de joden'. Al vele eeuwen lang werden joden door anderen lastiggevalen, vervolgd, ook vermoord. In de 20^e eeuw werden joden door velen gezien als een minderwaardig ras. Men vreesde dat ze een gevaar vormden voor andere volken. Men vreesde dat ze rijk werden op de kap van anderen, en dat ze in het geheim heel veel macht hadden. In vele landen werden ze bijvoorbeeld zo afgebeeld. (probeer uit te leggen wat met volgende spotprenten wordt bedoeld).

Duitsland verloor de eerste wereldoorlog. De Duitse generaals gaven de schuld daarvan vooral aan de joden. Daardoor nam het antisemitisme in Duitsland erg toe. In 1933 kwam Adolf Hitler aan de macht en met hem de partij van de nazi's. In zijn boek *Mein Kampf* had Hitler al over zijn antisemitische ideeën geschreven. Op een nacht in november 1938 staken de nazi's een heleboel synagogen in brand en plunderden ze joodse huizen en winkels. Dat wordt de kristalnacht genoemd, vanwege al het glas van ramen van joodse winkels die ingeslagen waren.

Met de kristalnacht begon de Jodenvervolgning pas goed. Joodse kinderen mochten niet meer naast Duitse kinderen op de schoolbanken zitten. Vele joden werden naar werkkampen gevoerd. Tijdens de tweede wereldoorlog werden joden massaal uitgemoord. Hitler noemde dat de *Endlösung*, de 'definitieve oplossing' voor wat hij als het probleem van de joden zag.

Wat vind je van het opschrift boven de ingang van dit uitroeiingskamp?

"Er gaan de meest gruwelijke verhalen. De kinderen en allen die niet in aanmerking komen om te werken, zouden vergat zijn. Het is niet mogelijk aan zulk een gruwel te geloven", schreef Abel Herzberg in z'n dagboek in november 1944. Hij zat toen zelf als gevangene in het kamp Bergen-Belsen.

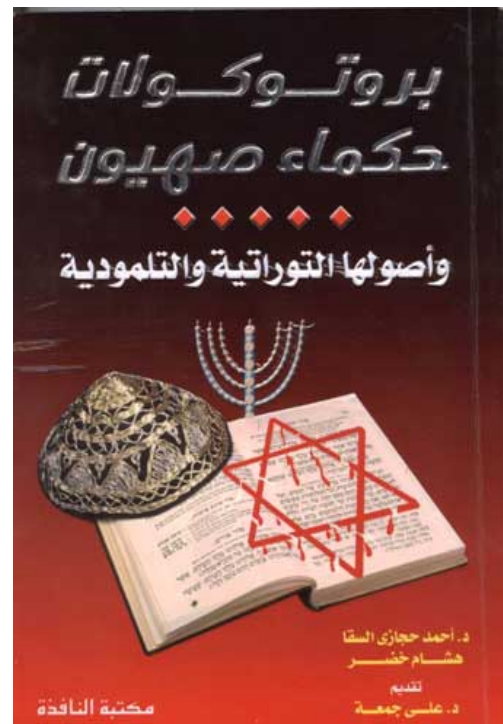
C. Jongeneelen ea, *Jodendom – wegen van de tora*, p. 53.

De protocollen van de wijzen van Zion

In 1905 schreef de Rus Sergej Nilus een boekje. Het heette: 'De protocollen van de wijzen van Zion'. Dat boekje zou veel leed brengen onder de joden. Sergej deed namelijk net alsof het boekje in het geheim geschreven was door joden zelf. In dat boekje schreven ze zogezegd over hun plannen om de hele wereld te overheersen. Zo zouden ze bijvoorbeeld christelijke kinderen vermoorden om hun bloed te mengen met het deeg voor hun matzes. Ze zouden de goede zeden bederven, revoluties veroorzaken, de christelijke godsdienst verzwakken, kortom: de hele wereld aan hun macht onderwerpen.

Dit boekje verscheen in verschillende talen. Reeds in 1921 werd bewezen dat het niet door joden geschreven was, maar door de Rus Sergej, dat het dus een vervalsing was.

Toch werd het door Hitler gebruikt om de joden te vervolgen. Maar ook in de Sovjet-Unie (het vroegere Rusland) en in vele andere landen zorgde het voor antisemitisme. In Arabische landen gelooft men nog steeds dat het door joden geschreven werd.

Arabische uitgave van de 'Protocollen van Zion'.

In sommige Arabische landen zijn 'De protocollen van de wijzen van Zion' lesstof. Net zoals in de tijd van Hitler.